

Vápenické a cihlářské pece na předsunutém předpolí hradu Vildenberk

Pozořice, okr. Brno-venkov, Jihomoravský kraj
konec 13. – 14. století (?)

   2,1 (3,2) km

Navigační bod: N 49°13'29.55",
E 16°49'2.19" (vstup od jihovýchodu);
N 49°13'33.33", E 16°48'52.66"
(vstup od severozápadu).

Přístup: Od rozcestníku u autobusové zastávky Viničné Šumice, bus, točna, po žluté turistické značce severním směrem asi 2 km po rozcestník Vildenberská louka, odtud vede značka přibližně 100–200 m severozápadním směrem na předsunutě předpolí hradu po pravé straně cesty nebo z Pozořic severním směrem po modré značce a naučné stezce *Vildenberk*. Parkování je možné u obou výchozích míst.

↑ *Vnější opevnění hradu. Foto A. Knechtová 2015*

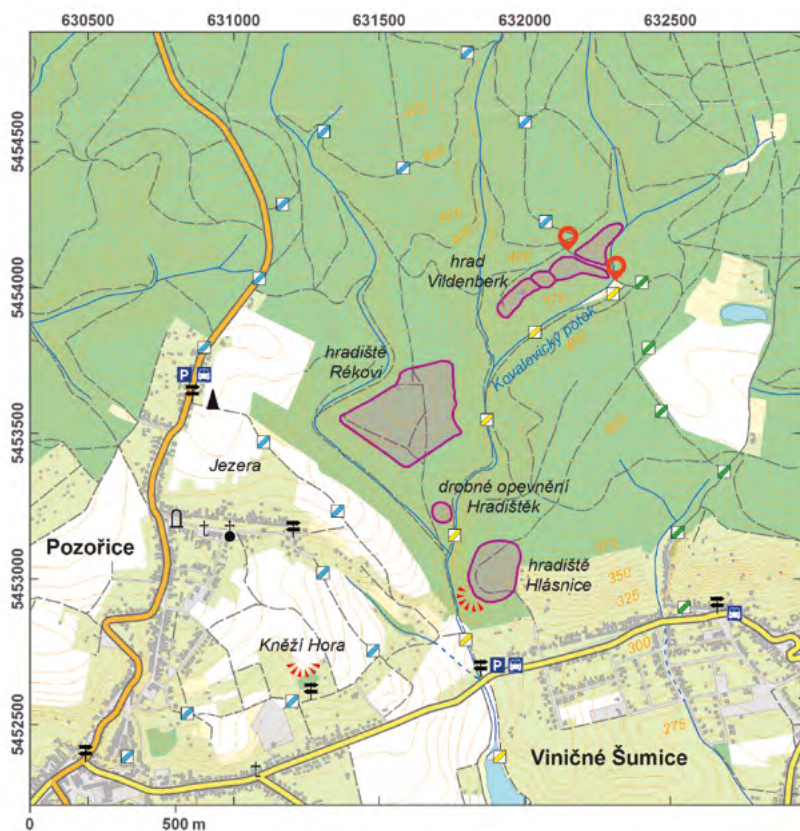
Význam: Významný doklad vápenické a cihlářské výrobní činnosti, které dodnes dotváří specifickým způsobem charakter lesní krajiny v předpolí hradu Vildenberka.

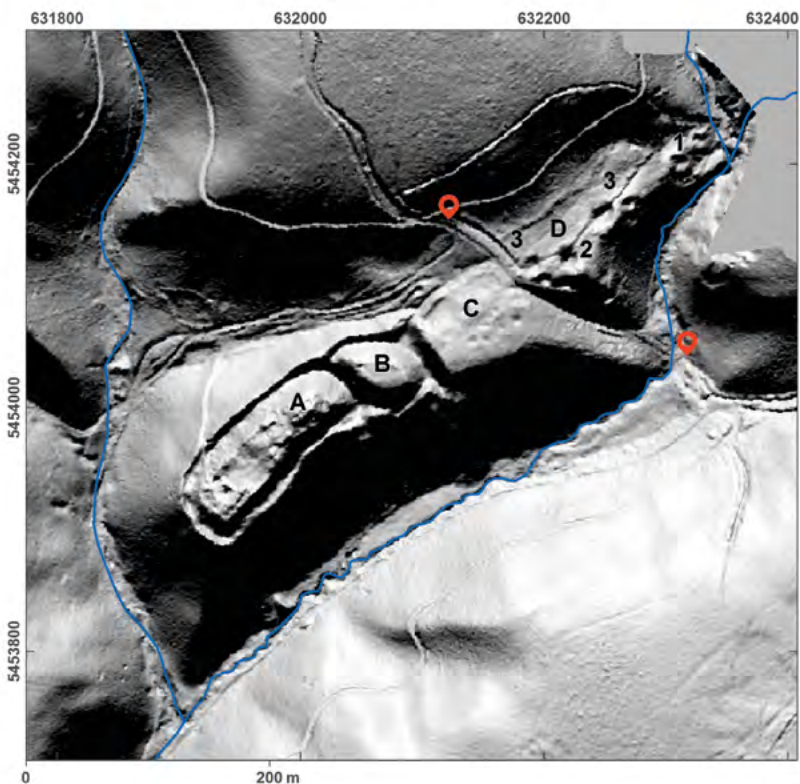
Historie: Zakladatelem hradu byl pravděpodobně představitel významného moravského rodu Půta, který se psal koncem roku 1318 z Vildenberka. V držení tohoto rodu byl hrad až do roku 1371, kdy bylo vildenberské panství po částech prodáno markraběti Janu Jindřichovi. Mezi lety 1385 až 1406 bylo dále rozprodáváno. Roku 1402 se prameny zmiňují o vesnicích, které kdy-

si patřily k hradu, takže pravděpodobnou dobu jeho zániku můžeme klást na přelom 14. a 15. století. Tři pece se mohly podílet na stavebních fázích postupně se rozrůstajícího hradního sídla. Cihlářská produkce tak mohla nahrazovat nedostatek vhodného stavebního kamene. Veškerou nalezenou keramiku z hradu lze rámcově datovat od sklonku 13. století až na přelom 14. a 15. století. V současné době se problematikou *hradu zabývá tým vedený J. Kovářem.

Popis: Pozůstatky kdysi rozlehlého středověkého hradu můžeme najít na ostrožně se strmými svahy nad Kovalovickým potokem severně od Pozořic a Viničných Šumic. Hrad se ve své době řadil k největším na Moravě. Dispozičně využil celou délku ostrožny na nevelké předhradí a dlouhý zadní hrad, který se členil ještě na jádro a dolní hrad. Zadní hrad (A), *předhradí (B) a přilehlé předpolí (C) jsou od sebe odděleny mohutnými *šijovými příkopy, které přechází do okružního *příkopu, kolem něhož obíhá *val. Přilehlé předpolí je na severovýchodě

dě vymezeno starou *úvozovou cestou, stoupající od Kovalovického potoka. Před- sunuté předpolí (D) s terénními deprese- mi (jámami) a výrobními objekty se nachází ještě dále na severovýchod. Reliéf hradu je většinou porostlý vegetací, nadzemní relikty zdí se projevují *in situ pouze severní částí obvodové kamenné *hradby předhradí a odkrytými kamennými základy obdélného tvaru v prostoru hradního jádra. Na nádvoří dolního hradu se nachází *cisterna. Zahloubenými jámami se na vnějším předsunutém předpolí Vildenberka zabýval v 80. letech 20. století industriální archeolog J. Merta, který v nich spatřoval možné pozůstatky velkých kanálových vápenických pecí produkujících vápno pro hrad v době jeho výstavby. *Pyrotechnologické objekty byly zachyceny a dokumentovány až *archeologickým průzkumem P. Kose a P. Holuba v roce 2013. V terénu se pece spojené s cihlářstvím a vápenictvím projevují obvykle nálezy zlomků vypálené mazaniny, četných fragmentů cihel a jejich nepodarků, dále hrudek vápna a vápence.

Tři rozpoznané objekty (1), které lze spojit s výrobou pálených cihel a vápna, se nachází na předsunutém předpolí nedaleko soutoku Kovalovického a bezejmenného potoka severovýchodně od hradu. Jejich pozice sleduje starou lesní cestu, která je částečně převrstvena štěrkovými *odvaly z větších jam položených poněkud výše nad ní – snad jámových lomů nebo cisteren (2), které jsou navzájem propojeny suchým žlábkem (3). I když tu nebyl *archeologický výzkum zatím proveden, lze podle morfologických příznaků předpokládat, že jde o pece *kanálové s jedním a více tahovými kanály, zadlabané do svahu. Podobné objekty byly prozkoumány také u nedaleké obce Mokrá-Horákov, kde je předpokládána masová produkce stavebního vápna pro středověké Brno. Kanálové pece představují univerzální zařízení schopná po drobných úpravách také produkce cihel, což známe hlavně z městského a klášterního prostředí. Vápenné pece byly v prostoru Moravského krasu zřizovány odděleně vzhledem k dostupnosti zásob surovin potřebných k výrobě vápence a dřeva. Vápenky u hra-

du byly pouze doplňkem hlavního provozu, kterým byla produkce pálených cihel. Způsob výroby vápna v pecích této konstrukce byl prakticky vyzkoušen roku 2014 v areálu lomu Mokrá, kde bylo v rekonstruovaném originálu kanálové pece přeměněno během 63 hodin na vápno přibližně 130 tun vápence. Výrobní objemy vildenberských vápenek/cihelen jsou podstatně menší, přesto se však blíží svými 15 m³ k větším zařízením svého druhu. Na základě terénních reliktů lze rozměry obdélného peciště dvou objektů odhadnout přibližně na 6 × 3 m a jednoho oválného na průměr 3–4 m. Dvě pece se koncentrují jako samostatná baterie do předpolí nevelkého hliníku položeného u brodu nevysoko nad Kovalovickým potokem. Třetí, nejhůře zachovalá, je situovaná poněkud výše do svahu, blíže velkým terénním depresím u předpolí hradu. Bližší informace o jejich skutečné konstrukci a datování však dosud chybí. Cihelna brala surovinu potřebnou k výrobě stavební keramiky z místních zdrojů. Na výrobu vápna byly k pecím dováženy kvalitní vápence z nedalekých Hostěnic či Mokré. [pk, ak]

Literatura: Holub – Merta – Zůbek 2005; Klenovský 2010; Kovář a kol. 2013; Kos 2015b, v tisku.

Okolí:

(1) Pozořice (BO), pravěké hradiště Rěkoví: N 49°13'13.90", E 16°48'26.81" (680 m).

(2) Pozořice (BO), drobné opevnění Hradištěk: N 49°13'3.87", E 16°48'31.50" (800 m).

(3) Pozořice (BO) pravěké hradiště Hlásni-
ca: N 49°12'58.67", E 16°48'41.65" (1 km).

(4) Pozořice (BO) pravěké hradiště Hrádek: N 49°13'30.50", E 16°50'15.64" (1,8 km).

↑ Jámové lomy propojené žlábkem. Foto A. Knechtová 2015

↑ Výrobní objekt. Foto P. Kos 2014